

Prof. PhDr. Anton Pokrivčák, PhD., Katedra anglistiky a amerikanistiky, Filozofická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Štefánikova 67, 949 74 Nitra, e-mail: apokrivcak@ukf.sk

Posudok na habilitačnú prácu Mgr. Róberta Gáfrika, PhD.
Od významu k emóciám. Úvaha o prínose sanskritskej literárnej teórie do diskurzu západnej literárnej vedy.

Práca Róberta Gáfrika je pokusom o komparatívnu analýzu tzv. západného a východného (najmä indického) myslenia o literatúre. Už samotný názov naznačuje jej užitočnosť, pretože v súčasnom svete už nie je možné sa uspokojiť len s jednostranným pohľadom na akýkoľvek kultúrny jav, v našom prípade literatúru, ale vzhľadom na heterogénnosť svetového kultúrneho prostredia ho potrebujeme objasniť z viacerých hľadísk. Práca takto zapadá do multikultúrnych, transkultúrnych, prípadne globalizačných trendov súčasnosti. Aj zbežný pohľad na obsah preto naznačuje, že autor sa zaoberá nanajvýš aktuálnou problematikou – literatúrou v globálnom svete, orientalizmom, komparatívnou poetikou, svetovou literatúrou, kognitívnou literárnou vedou.

V úvodnej kapitole nazvanej „Literárna veda v globálnom svete“ autor poukazuje na fakt, že obsah pojmu literatúra ako ho poznáme v západnom svete nie je možné stotožňovať s jeho univerzálnym významom. „Pojem literatúra a svetová literatúra sú pojmami, ktoré vznikli koncom 18. storočia v západnej Európe“ (str. 9) a preto sú reflexiou západného myslenia o literatúre. Existencia iných kultúr znamená aj existenciu iných myslení o literatúre. Multikultúrnosť je však podľa autora spojená aj s relevantnými otázkami konca európskej hegemonie, kultúrneho relativizmu alebo straty estetickosti na úkor kultúrnych obsahov. Na druhej strane multikultúrnosť prináša aj variabilitu, zistenie, že teória literatúry nestojí len na Platónovi alebo Aristotelovi, ale vo svete „existujú literárnokritické tradície, ktoré sa vyvinuli nezávisle od západnej literárnej vedy“ (str. 11-12). Už v tejto kapitole autor uvádza príklady najmä z indickej kultúrnej oblasti (sanskritské myslenie o literatúre), ktoré potom rozvíja v ďalších kapitolách. Táto kapitola tak uvádza čitateľa do problematiky a nastoľuje základné problémy. Za veľmi zaujímavé a podnetné však považujem aj poukázanie na problematizáciu štúdia literatúry cez kultúru a problémy, ktoré môžu vzniknúť pri používaní západnej terminológie pri štúdiu východných kultúr. Toto v podstate evokuje otázku, na ktorú by som poprosil odpovedať počas obhajoby: Do akej miery je vôbec možné objektívne postihnúť špecifiká literatúry vychádzajúcej z kvalitatívne iného životného pocitu?

Čiastočnou odpoveďou na uvedenú otázku, či skôr jej ďalšou problematizáciou, je nasledujúca kapitola, v ktorej autor porovnáva prístup k pojmu „orientalizmus“ u Edwarda Saída a Wilhelma Halbfassa. Zdá sa, že problém spočíva práve v projekcii našich vlastných (západných) očakávaní na cudziu kultúru, ktoré Gáfrik identifikuje v diele Saída. Naproti tomu u Halbfassa je táto problematika riešená na komplexnejšej úrovni, pretože autor sa podľa Gáfrika snaží vyhnúť jednostranným riešeniam a vstupuje do dialógu so skúmanou

kultúrou, t.j. nechápe ju len ako predmet výskumu. Napriek tomu však Gáfrík upozorňuje aj na názor Halbfassa, že západné a východné kultúry už nie sú v rovnocennom dialógu, pretože sa stretávajú „v pozápadnom svete, za podmienok diktovaných západným spôsobom myslenia“ (str. 26).

V kapitole „Myslenie o literatúre v Indii“ sa dostávame práve k jadrú problému celej práce – k pokusu o charakterizáciu sanskritského myslenia o literatúre a jeho porovnania s európskou literárnou vedou. Pre ne-indológa je táto kapitola bezpochyby zaujímavá, ale aj dosť zmätočná, najmä kvôli záplave indických termínov a konceptov. Dôležité je konštatovanie, že sanskritská literatúra sa nespája s písaným textom, ale skôr s rečou, a tiež, že pojem literatúry primárne nevychádza z estetiky – ako je to na Západe. Z Gáfríkovej prezentácie rôznych názorov sanskritských učencov o podstate literatúry však je možné pochopiť základné odlišnosti od západného uvažovania, z ktorých najdôležitejšie je asi to, že podstata literatúry je v náznaku, teda nie je len funkciou textu. Autor ďalej prezentuje zrejme najvplyvnejšiu teóriu literatúry - tzv. teóriu rasy, založenú na emócii prežívania literárneho diela.

Veľmi významnou kapitolou z hľadiska celkového zacielenia práce je kapitola „Sanskritská literárna teória a komparatívna poetika“, v ktorej sa autor snaží analyzovať potenciálnu možnosť komparatívnej poetiky, ktorá by bola schopná postihnúť viaceré literatúry naprieč kultúrnymi a civilizačnými hranicami. Gáfrík analyzuje najmä dielo Earla Minera (uvažujúc o jeho identifikácii Aristotelovej mimézis - na základe drámy - ako základného konceptu literatúry na Západe a jeho konfrontácii so sanskritským stotožnením literatúry prevažne s lyrikou).

V kapitole „Sanskritská literárna teória a pojem svetová literatúra“ Gáfrík poukazuje aj na dielo slovenského komparatistu Dionýza Ďurišina a jeho analýzu pojmu svetová literatúra, ku ktorému sa dostal od historickej poetiky cez pojem medziliterárne spoločenstvá. Je možné súhlasiť s autorovým poukazaním na zakotvenosť Ďurišinových teórií v marxistickej literárnej vede a na priestor, ktorý sa marxizmu dostal v prístupoch k štúdiu literatúry prostredníctvom kultúrnych štúdií. Autor správne poukázal aj na čitateľskú dynamickosť chápania svetovej literatúry u Davida Damroscha v jeho *What is World Literature?* Chcel by som však upozorniť, že existuje aj ďalšia systematizácia pojmu svetová literatúra v knihe *The World Republic of Letters*, v ktorej jej autorka, Pascale Casanova, vychádza zo „západného“ sociologizujúceho pohľadu na podstatu svetovej literatúry a literárne hodnoty. V kapitole sa taktiež pertraktuje otázka žánrov a transkultúrnych dejín literatúry na materiáli 4 zväzkového zborníka *Literary History: Towards a Global Perspective*.

V poslednej kapitole nazvanej „Sanskritská literárna teória a kognitívna literárna veda“ sa autor venuje charakteristike prepojenia nových prístupov k literatúre na Západe, najmä niektorých predstaviteľov kognitívnej literárnej vedy, a ich analýzam podstaty literatúry prostredníctvom emócií, so sanskritským myslením o literatúre, v ktorom majú emócie významné miesto.

Vo všeobecnosti možno konštatovať, že práca je napísaná na veľmi dobrej úrovni. Autor sa bez problémov pohybuje na teréne viacerých filozofických a literárnovedných systémov a dokáže ich metodologicky precízne spracovať a porovnať.

Dovolil by som si však aj nejaké otázky. Kognitívna literárna veda je síce v súčasnosti v popredí literárnovedných výskumov, avšak jej prínos k štúdiu literatúry sa veľmi často spochybňuje, najmä zo strany tradičnejšie orientovaných literárnych vedcov. Aký je Váš názor na jej miesto v literárnej vede? V poslednej vete práce hovoríte, že niektoré prvky sanskritskej literárnej teórie sú kultúrne špecifické a niektoré by mohli viesť k možnosti vytvorenia transkultúrneho prístupu k literatúre. Môžete ich špecifikovať? Aké ďalšie vlastnosti by mala mať transkultúrna poetika?

Vychádzajúc zo solídnosti predloženej habilitačnej práce a iných aktivít habilitanta v oblasti literárnej komparatistiky na Slovensku aj v zahraničí, odporúčam po úspešnom ukončení habilitačného konania udeliť Mgr. Róbertovi Gáfrikovi, PhD. titul „docent“ v príslušnom odbore.

V Nitre, 3. 1. 2014

prof. PhDr. Anton Pokrivčák, PhD.